

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ПОЛТАВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ІМ. М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО
вул. Соборності, 64-ж, м. Полтава, 36014, тел./факс (+38 0532) 563852,
E-mail: root@pano.pl.ua, Web: <http://www.pano.pl.ua>, Код ЄДРПОУ 22518134

24.08.2023 № 01-22/809-1 На № _____ від _____

Керівникам органів управління освітою
міських, селищних, сільських
територіальних громад

Директорам центрів професійного
розвитку педагогічних працівників
Директорам інклюзивно-ресурсних
центрів

Директорам закладів загальної середньої
освіти обласного підпорядкування

Полтавська академія неперервної освіти ім. М.В. Остроградського надсилає методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2023-2024 навчальному році (додаються).

Директор

Віталій ЗЕЛЮК

Перший заступник директора Пилипенко В.В.

Сідокур С.І.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ПОЛТАВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ІМ. М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
У 2023-2024 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

**Психологічна безпека освітнього середовища та психічне здоров'я
учасників освітнього процесу**

«Безпека психологічна» – це стан психологічної захищеності, а також здатність людини і середовища відбивати несприятливі зовнішні та внутрішні впливи. «Психічне здоров'я» – це стан добробуту, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал та впоратися із життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти (за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я). Психологічно здорова людина відчуває себе гармонійно та має певний резерв сил до подолання складнощів і достатній рівень продуктивності в повсякденному житті.

Зважаючи на безпекові загрози в умовах війни, підвищене емоційне напруження, яке відчувають діти та дорослі, зменшення можливостей та умов для відпочинку та відновлення – знижується і здатність особистості протистояти ризикам для власного психічного здоров'я та відчуття психологічної безпеки. Створення безпечного та комфортного освітнього середовища має вирішальне значення для дітей під час кризових ситуацій, спричинених війною: таке середовище може надати відчуття стабільності та передбачуваності, допомогти знизити рівень тривожності, що є особливо важливим для дітей, які пережили психотравмуючі події, зокрема, переміщення з місця постійного проживання, насильство. Безпечне середовище стимулює психофізіологічний потенціал для відновлення у дітей пізнавальних навичок, що може допомогти пом'якшити негативний вплив на навчання та майбутнє дітей освітніх втрат та ризиків, спричинених війною.

Психологічна безпека – це і впевненість у тому, що вас не покарають чи не принизять за висловлення ідей, запитань, занепокоєння або за помилки. Це комфортне середовище, яке сприяє спільним очікуванням, що люди не будуть соромитися, можуть ділитися своїми думками та емоціями, здатні надавати емоційну підтримку, розуміють та приймають актуальні психологічні потреби дітей та адаптують під них освітній процес, змінюючи акценти.

Умовами створення психологічно безпечного освітнього середовища в закладі освіти є:

–моніторинг психологічної безпеки освітнього середовища та учасників освітнього процесу (це оцінка реальної ситуації – сильних і слабких сторін, ризиків і небезпек, можливостей закладу, ретельний аналіз виявлених проблем);

–психологічне консультування керівників закладів освіти та педагогічних працівників щодо управління освітнім середовищем у контексті психологічної безпеки;

–міждисциплінарна взаємодія на покращення умов за визначеним керівником закладу спільно з практичним психологом планом, відповідно до результатів оцінки реальної ситуації та психологічних потреб учасників освітнього процесу;

–організація спеціального навчання учасників освітнього процесу соціально-емоційним навичкам, технікам саморегуляції, що сприяє їх саморозвитку, зміцнює резильєнтність;

–підготовка практичних психологів закладів освіти до психологічного супроводу взаємодії суб'єктів освітнього процесу та створення ними безпечного освітнього середовища.

Актуальні нормативно-правові документи з питань збереження психічного здоров'я українців:

– Розпорядження КМ України від 27.12.2017 р. № 1018-р «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року»;

–Наказ МОН України від 10.01.2023 №15 «Оперативний план Міністерства освіти і науки України на 2023 рік».

Вищезазначеним наказом МОН України у пріоритеті 6 «Психологічна підтримка учасників освітнього процесу» визначено стратегічну ціль 6.1.: «Здобувачі освіти та педагогічні, науково-педагогічні працівники отримують психологічну підтримку під час освітнього процесу, а батьки та педагогічні працівники, науково-педагогічні працівники спроможні надавати таку підтримку здобувачам освіти, які отримали психологічну травму під час війни».

Надання психологічної підтримки є в полі професійних компетентностей практичних психологів закладів освіти, соціально-педагогічний патронаж здійснюється соціальними педагогами (відповідно до закону України «Про освіту», стаття 76, у системі освіти діє [психологічна служба](#)). Ці спеціалісти надають фахово і психосоціальну допомогу (діяльність фахівця, спрямована на відновлення втраченої психосоціальної рівноваги, на пошук ресурсів особистості і ресурсів соціального середовища для подолання труднощів у життєвій ситуації). Завдяки такій допомозі, зокрема, у громадах Полтавщини адаптувалися діти та дорослі переміщені з інших областей України за період воєнних дій (упродовж 2022/2023 н.р. допомогою охоплено 4450 дітей, 3056 батьків/законних представників). Загалом, відповідно до моніторингу потреби, станом на 01.06.2023 року особливої уваги потребують 20 тис. 957 дітей різних вікових категорій в закладах освіти (з числа тих, хто постійно проживає та внутрішньопереміщених), 2 тис. 250 з них не отримали системної психологічної допомоги за причини відсутності в закладі практичного психолога.

За результатами оцінки наявних ресурсів фахівців в Полтавській області станом на 01.06.2023 року забезпеченість закладів освіти різних типів практичними психологами становить – 61,3% від нормативної потреби (водночас в сільській місцевості – лише 46,3%), соціальними педагогами – 62,3% (в сільській місцевості – 56,8%). Отже, значна частина учасників освітнього процесу в закладах освіти області, нажаль, позбавлені системного фахового

психологічного забезпечення в умовах війни та підвищених ризиків для психічного здоров'я.

Відповідно до завдань наказу МОН України від 10.01.2023 № 15 «Оперативний план Міністерства освіти і науки України на 2023 рік» та з метою створення умов для психологічної безпеки в закладах освіти **рекомендуємо керівникам закладів освіти:**

1. *Забезпечити заклади освіти ставками практичних психологів, соціальних педагогів та дотримуватися вимог щодо освітнього рівня фахівців* (умовою допуску до роботи за професією «Практичний психолог закладу освіти» є наявність вищої психологічної освіти та/або професійної кваліфікації, відповідно до наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 24.11.2020 № 2425-20 «Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти»», п. 1.9.; вимог щодо робочого місця фахівця у окремому кабінеті – для надання індивідуальних послуг психологічного консультування, корекційно-розвиткових занять (регламентується наказом МОН України від 19.10.2001 № 691 «Про затвердження Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів»).

2. *Сприяти підвищенню кваліфікації педагогічних працівників на вдосконалення знань, вмінь і практичних навичок у частині надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу*, відповідно закону України «Про повну загальну середню освіту» (статті 51. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: не менше 10 відсотків загальної кількості годин).

3. *Організувати в закладі освіти заходи на підвищення психологічної компетентності педагогічних працівників* із залученням можливостей практичного психолога закладу освіти, співпрацювати із партнерськими закладами та установами освіти, громадськими організаціями. Педагоги кожного дня стикаються з сильними почуттями, іноді з дуже складними та неприємними. Основні напрямки підвищення психологічної компетентності:

–оволодіння педагогами техніками саморегуляції та навичками самопомоги, зокрема і на профілактику емоційного вигорання; тренувати використання технік в роботі з дітьми;

–розширення знань про вікові особливості реагування дітей на стрес та психотравмуючі події, розвитку резильєнтності, принципи надання психосоціальної підтримки;

–вміння ідентифікувати у дітей ускладнення проживання ними психотравмуючих подій, оволодіння алгоритмом перенаправлення дитини до практичного психолога, посилення власної педагогічної спроможності надавати підтримку дітям;

–впровадження психологічних хвилинок для дітей під час освітнього процесу (приклади психологічних хвилинок за посиланнями: <http://surl.li/bwyjv> – веб сайт ДНУ «ІМЗО»);

–використання гри як природного засобу протистояти стресу і обробки травматичних переживань, отримання задоволення та ресурсу (приклади ігор: <https://cutt.ly/pXYJGip> – Безпечний простір. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів : навч.-метод. посіб. Вид. 3-тє, доп., виправ. / Богданов С. О., Гніда Т. Б., Залеська

О. В. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2021. 368 с.: іл., табл. Додаток 1).

–особливості психологічної підтримки дітей з особливим освітніми потребами.

Звертаємо увагу керівників закладів освіти на те, що практичний психолог чи соціальний педагог не повинен виконувати обов'язки дефектолога, логопеда, корекційного педагога, а проведення корекційних занять та допомога в навчанні – не його сфера діяльності, але він після консультації з батьками може рекомендувати їм направити здобувача освіти до фахівців ІРЦ на консультування.

4. Організувати навчання для педагогічних працівників по наданню першої психологічної допомоги учасникам освітнього процесу. «Перша психологічна допомога» – це сукупність заходів загальнолюдської підтримки та практичної допомоги ближнім, які відчують страждання і потребу. Може надавати не лише професійний психолог, а й інший спеціаліст, людина, яка знайома з правилами надання першої психологічної допомоги (див. лист МОН України від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій»).

5. *Сприяти проведенню практичними психологами із здобувачами освіти факультативів, курсів за вибором психологічної тематики з метою стабілізації їх психоемоційного стану та налаштування на освітню діяльність зокрема, з використанням рекомендованих програм формування у дітей стійкості до стресу, розвитку резильєнтності, психосоціальної допомоги дітям, які пережили психотравмуючі події* (<https://drive.google.com/file/d/1XJeuteWxmdYypqcgHbAkIm7TYydSDPFF/view>).

Наприклад. програми, які довели свою ефективність і за якими практичні психологи Полтавщини проходять навчання та активно використовують в роботі з дітьми:

–«Діти і війна: навчання технік зцілення» (упорядники: В.Климчук, Н.Москвіна, О.Прянічкінова), схвалена рішенням Вченої ради ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол №2 від 29.06.2016, розміщено за посиланням: <https://drive.google.com/file/d/16yCTn6CmrDEF9kf6Iwd2oTod3wuvAJpp/view>);

–Безпечний простір. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів : навч.-метод. посіб. Вид. 3-тє, доп., виправ. / Богданов С. О., Гніда Т. Б., Залеська О. В. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2021. 368 с. (розміщено за посиланням: <https://cutt.ly/pXYJGip>)

6. Сприяти проведенню заходів профілактики різних видів залежності (адиктивна поведінка), профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв, що містять алкоголь, тютюнопаління), суїцидальних нахилів у дітей.

6. Організувати в закладі освіти заходи просвіти батьків з питань:

– вікових особливостей реагування дітей на стрес та психотравмуючі події, зокрема, поведінкові прояви, пізнавальна активність;

– розвитку резильєнтності та ключових факторів стресостійкості дітей (підтримка батьків, соціальний нетворкінг, оптимізм, наполегливість, фізичне здоров'я);

– оволодіння техніками саморегуляції та навичками самодопомоги.

7. Інформувати учасників освітнього процесу щодо можливості отримання психологічних послуг у закладі освіти, контактів безкоштовної кризової психологічної допомоги через офіційні сайти закладів освіти та сторінки в соцмережах.

З березня 2023 року в Україні реалізується потужна **комунікаційна кампанія «Ти як?» в рамках Всеукраїнської програми ментального здоров'я, ініційованої першою леді Оленою Зеленською**. Мета кампанії – сприяти формуванню в суспільстві культури піклування про ментальне (психічне) здоров'я, дати розуміння та показати інструменти, які допоможуть українцям дбати про свій внутрішній стан. Комунікаційні платформи Всеукраїнська програма ментального здоров'я:

- Спеціальна сторінка – <http://howareu.com>
- Facebook – <https://www.facebook.com/howareu.program>
- Instagram – https://www.instagram.com/howareu_program
- YouTube – https://www.youtube.com/@howareu_program
- Twitter – <https://twitter.com/howareuprogram>
- Telegram – https://t.me/howareu_program
- TikTok – https://www.tiktok.com/@howareu_program
- Viber

<https://invite.viber.com/?g2=AQAyHzQp6XJwmVCkkkXeWJVdLF8eAQa8Pzq3NYgcLWJGls3sN3tGibu5P%2BEH0rsb>

Рекомендуємо закладам та установам освіти поширювати серед педагогів, батьків, дітей інформацію про онлайн ресурси Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» через офіційні сайти та сторінки в соцмережах закладів та установ освіти.

Звертаємо увагу керівників закладів освіти, що рекомендації працівникам психологічної служби закладів освіти (практичним психологам, соціальним педагогам) щодо організації роботи у 2023-2024 н.р. подані окремо.

*Хорошева Т.В., методист
навчально-методичного кабінету
психологічної служби
Полтавської академії неперервної
освіти ім. М.В. Остроградського*